

José Enrique Monterde

Si ens haguéssim de basar en la furibunda reacció de nombroses instàncies de l'Església catòlica davant la presentació d'*Amén* en el festival de Berlín de 2002 i les posteriors estrenes en llocs diversos, podríem suposar que, un cop més, Costa-Gavras havia encertat la diana, de forma similar a com, anys abans, ho havia aconseguit amb films com *Z* (1969), *La confesión* (*L'Aveu*, 1970) o *Desaparecido* (*Missing*, 1982). De fet, aquest escàndol farisaic, ficar el nas dins els "sepulcres emblanquinats" del Vaticà — i les seves delegacions territorials — ja havia acompanyat l'estrena, el 1963, d'*El vicario* (*Der Stellvertreter*), l'obra de Rolf Hochhuth en què es basa la pel·lícula i que, entre altres, havia estat dirigida, a Berlín, per Erwin Piscator i, a Estocolm, per Ingmar Bergman...

La denúncia sobre el silenci, la passivitat o, pel cap baix, l'ambigüitat del papa Pius XII i les altes instàncies vaticanes i diocesanes — amb significatives excepcions episcopals o entre el clergat de base o les ordes religioses — sobre

l'holocaust jueu no podia deixar de ser polèmica, no ja vint anys després, sinó, fins i tot, més enllà del mig segle que separa els fets narrats i *Amén*. Mesclant fets i personatges històrics — com el metge-enginyer Kurt Gerstein (Ulrich Tukur), que pretén denunciar des de l'interior de les SS els horrors de l'holocaust — com altres d'inventats — com el pare Fontana (Mathieu Kassovitz) — encara que inspirats en altres d'autèntics, Costa-Gavras traça el tràgic recorregut dels seus protagonistes en el seu intent d'advertir, sensibilitzar i denunciar el genocidi. Aquesta trajectòria, amb fatal desenllaç per a tots dos, ens situa, un cop més, davant la impotència (retrospectiva) del subjecte enfrontat als mecanismes insondables del poder, amb el risc que la denúncia ens faci perdre possibles matisos del fet històric, tal com passa en nombrosos films anteriors del cineasta grec, cosa que determina plenament la inserció d'*Amén* en la coherent encara que, a vegades, titubejant filmografia del cineasta grec.

Tot el que s'ha dit fins aquí no implica l'absoluta excel·lència dels valors

cinematogràfics d'*Amén*, encara que sí els seus valors ètico-ideològics per a tots aquells que rebutgin la hipocresia de l'especial versió de la "raó d'estat" que mou l'activitat vaticana, més preocupada per la seva opció anticomunista que per la detenció o, pel cap baix, denúncia de la *shoah*, amb l'argument, fins i tot, de la salvaguarda de la integritat dels catòlics alhora súbdits i còmplices del nazisme. Pel que fa a la construcció dramàtica, no li falten febleses, a *Amén*, ja que la buscada eficàcia voluntàriament demagògica repercuteix en algunes simplificacions o en la pèrdua de densitat psicològica o narrativa. Però no deixa de provocar una certa autorepugnància posar-se críticament exquisit davant el que vol ser un crit de protesta contra un silenci d'aleshores prolongat, edulcorat i tergiversat encara avui. De fet, pot ser que les coses no passassin com Costa-Gavras les relata, però el cert és que, més enllà de petites intervencions, mai no va haver-hi la denúncia de res — un genocidi — que, potser, no es va voler conèixer. ■